

Vänstra stranden

VARLAM SJALAMOV

Vänstra stranden

Berättelser från Kolyma 2

Översättning Ola Wallin

ERSATZ

© Alexander Rigosik 2023
© Ersatz, Stockholm 2023
Swedish publishing rights are acquired
via FTM Agency Ltd., Russia, 2019
Originaltitel Левый берег
Översättning från ryska Ola Wallin
Redaktörer Anna Bengtsson & Erik Sidenblad
Korrekturläsare Wera Minth
Omslag Håkan Liljemärker
Grafisk form & sättning Ola Wallin
Typsnitt Garamond Premier Pro Caption 11,5/14,1
Inlagerpapper Munken Pure 90 g/m²
Pärmpapper Geltex 156-LS 130 g/m²
Omslagspapper Geltex Silks 111 115 g/m²
Tryck & trådbindning Balto Print, Litauen 2023
ISBN 978-91-88913-50-0

www.ersatz.se

Översättningen är gjord med finansiellt stöd från
Mikhail Prokhorov-fondens TRANSCRIPT-program

transcript

Av Varlam Sjalamov har tidigare utgivits:

Genom snön (2018)

Ståthållaren över Judeen 9
De spetälska 13
På inskrivningsmottagningen 21
Geologerna 27
Björnarna 35
Furstinna Gagarinas halsband 39
Ivan Fjodorovitj 51
Akademiledamoten 67
Diamantkartan 79
Den oomvände 87
Högsta beröm 99
Dekabristens ättling 119
Fattigkommittéerna 137
Magi 155
Lida 161

Aortaaneurysm	175
Ett stycke kött	181
Min process	191
Esperanto	213
Specialbeställning	223
Major Pugatjovs sista strid	227
Sjukhuschefen	245
Bokhandlaren	255
Lend-Lease	275
Sentens	285
APPENDIX	
Anmärkingar	295
Karta	304

Tillägnas I. P. Sirotinskaja

*Till Ira – min oändliga åtanke,
bromsad i boken »Vänstra stranden«*

Ståthållaren över Judeen

Den femte december nittonhundrafyrtiosju anlände ångbåten KIM¹ med människolast till Nagajevbukten. Färden var den sista, sjöfartssäsongen var slut. Magadan tog emot gästerna med fyrtio minusgrader. För övrigt fraktade skeppet inte gäster, utan det här landets sanna herrar – straffångar.

Hela stadens ledning, militär och civil, befann sig i hamnen. Alla lastbilar som stod att uppbringa i staden tog emot ångbåten KIM när den lade till i Nagajevhamnen. Soldater, kasertrupper stod uppställda på vågbrytaren, och avlastningen inleddes.

Från en omkrets av femtio mil runt bukten kom alla lediga gruvfordon körande mot Magadan utan last, ditkallade av selektorn.

De döda lade man på stranden och körde till begravningsplatsen, lade i massgravar utan lapp om foten, man uppräta- de bara ett protokoll om nödvändigheten av framtida exhumering.

De eländigaste, men alltjämt levande fördelade man på sjukhusen för fångar i Magadan, Ola, Arman, Duktja.

De medelsvårt skadade fördes till centralsjukhuset för fångar – på Kolymas vänstra strand. Sjukhuset hade nyligen flyttats dit från Tjugotre kilometer. Om ångbåten KIM anlant ett år tidigare hade man inte behövt åka femtio mil.

Kirurgavdelningens chef Rubantsev, som nyligen kommit från armén, från fronten, blev skakad vid åsynen av dessa

människor, dessa fruktansvärda skador som Rubantsev inte hade erfarit i livet och aldrig kunnat föreställa sig. I varje lastbil som kom från Magadan fanns liken av dem som dött på vägen. Kirurgen förstod att detta var de lätta, transportabla fallen, medan de svårast skadade lämnats på platsen.

Kirurgen upprepade general Ridgeways² ord, som han hade läst någonstans direkt efter kriget: »Soldatens fronterfarenhet kan inte förbereda människan på anblicken av döden i lägren.«

Rubantsev förlorade sin kallblodighet. Han visste inte vad han skulle beordra, var man skulle börja. Kolyma hade lagt en alltför stor börda på frontkirurgen. Men något måste göras. Sjukvårdarna tog ut de sjuka från lastbilarna, bar dem på bårar till kirurgavdelningen. På kirurgavdelningen stod bårarna tätt i alla korridorer. Lukter minns vi som dikter, som människoansikten. Lukten av det första lägervaret bevarades för alltid i Rubantsevs luktminne. Resten av livet skulle han minnas den lukten. Man skulle kunna tro att var luktar likadant överallt och att döden är likadan överallt. Så är inte fallet. Resten av livet tyckte sig Rubantsev känna lukten av såren hos sina första patienter på Kolyma³.

Rubantsev rökte, rökte och kände att han höll på att förlora greppet, att han inte visste vad han skulle beordra vårdbiträdena, sjukvårdarna, läkarna.

»Aleksej Aleksejevitj«, hörde Rubantsev en röst precis intill. Det var Braude, en kirurg från fångarna, före detta chef för just den här avdelningen och nyligen avlägsnad från posten på högsta ledningens order bara för att Braude var en före detta fånge, därtill med tyskt efternamn. »Tillåt mig att ta befälet. Jag vet hur man gör. Jag har varit här i tio år.«

Den skakade Rubantsev avstod sin chefsposition, och arbetet satte igång. Tre kirurger började operera samtidigt – sjukvårdarna tvättade händerna för att assistera. Andra sjukvårdare gav sprutor, doserade hjärtmediciner.

»Amputeringar, idel amputeringar«, muttrade Braude. Han älskade kirurgen, plågades, med hans egna ord, om det gick en enda dag i hans liv utan en enda operation, utan ett enda snitt. »Nu slipper man ha det tråkigt«, glädde sig Braude. »Rubantsev är ingen dålig karl, men han förlorade fattningen. Frontkirurg! Där har de sina instruktioner, planer, order, och här har vi det levande livet, Kolyma!«

Braude var ingen elak människa. Avskedad från tjänsten helt utan skäl hatade han inte sin efterträdare, betedde sig inte tarvligt mot honom. Tvärtom, Braude såg Rubantsevs rådlöshet, kände hans djupa tacksamhet. Trots allt hade mannen familj, hustru, son som gick i skolan. Polarranson som officer, hög lön, snabba pengar. Och vad hade Braude? Tio års strafftid bakom sig, en ytterst oviss framtid. Braude kom från Saratov, hade studerat för den berömde Krause⁴ och själv varit mycket lovande. Men år trettiosju hade slagit hela Braudes öde i spillror. Så han kunde ha hämnats på Rubantsev för sina motgångar ...

Och Braude kommenderade, skar, svor. Braude levde, glömsk av sig själv, och även om han i eftertänksamma stunder förbannade sig själv för denna föraktliga glömska kunde han inte ändra på sig själv.

I dag beslutade han: »Jag lämnar sjukhuset. Jag reser till fastlandet.«

... Den femte december nittonhundrafyrtiosju anlände ångbåten KIM med människolast till Nagajevbukten – tretusen

fångar. Under färden hade fångarna gjort uppror, och ledningen hade bestämt att man skulle fylla alla lastrum med vatten. Så skedde vid fyrtio minusgrader. Vad det innebar att ha köldskador av tredje, fjärde graden, som Braude sade, eller hypotermi, som Rubantsev uttryckte sig – det fick Rubantsev erfara redan på den första dagen av sin inkomstbringande tjänst på Kolyma.

Allt detta måste man glömma, och Rubantsev, denne disciplinerade och viljestarke man, gjorde också det. Tvingade sig själv att glömma.

Efter sjutton år mindes Rubantsev efternamnet och fadersnamnet på varje sjukvårdare från fångarna, på varje sjuksyster, mindes vem som »levt« med vem av fångarna, därmed avses lägerromanserna. Han mindes exakt rangen på var och en av de skändligaste cheferna. Det var bara en sak Rubantsev inte mindes: ångbåten KIM med de tretusen förfrusna straffångarna.

Hos Anatole France finns en berättelse, »Ståthållaren över Judeen«. I den kan Pontus Pilatus efter sjutton år inte minnas Kristus.

1965

De spetälska

Direkt efter kriget utspelades inför mina ögon på sjukhuset ännu ett drama – rättare sagt, ett dramas upplösning.

Kriget hade från livets botten lyft upp och fört fram i ljuset sådana lager, sådana delar av livet vilka alltid och överallt varit dolda för det starka solljuset. Detta är inte den kriminella världen och inte de underjordiska kretsarna. Detta är något helt annat.

Under striderna i kriget förstördes leprakolonierna och de spetälska blandades med befolkningen. Var det ett hemligt eller ett öppet krig? Kemiskt eller bakteriologiskt?

De leprasmittade kunde lätt utge sig för att ha sårats, lem-lästats i kriget. De spetälska blandades med flyktingströmmen österut, återvände till det verkliga, om än hemska livet, där man tog emot dem som krigsoffer, kanske som hjältar.

De spetälska levde och arbetade. Kriget var tvunget att ta slut för att läkarna skulle minnas de spetälska, och de hemska kartoteken vid leprakolonierna började fyllas på igen.

De spetälska hade levt bland människorna, deltagit i re-trätten, framryckningen, segerns glädje eller bitterhet. De spetälska hade arbetat i fabrikerna, på åkrarna. Blivit överordnade och underordnade. Det var bara soldater de aldrig hade blivit – det förhindrades av fingerstumparna som var intill förväxling lika krigsskador. De spetälska utgav sig också för att vara krigsinvalider – några enstaka bland miljoner.

Sergej Fedortjenko var chef för förrådet. Invalidiserad efter